

KERK in DEN HAAG

MAANDBLAD VOOR SPIRITUALITEIT, CULTUUR EN SAMENLEVING NOVEMBER 2011 ■ WWW.KERKINDENHAAG.NL

PAGINA 3

Erwten zijn om op te eten

PAGINA 4

Ontmoetingscentrum geeft ruggengraat

PAGINA 8

Theodore Dalrymple wil 'ouderwetse' ijver

EN VERDER Pindakaas smeren voor Loosduinse jeugd ■ Kerk als diaconale Albert Heijn ■ Bodar: 'Wees fier op identiteit' ■ Dodenmuziek zonder God

NOVEMBER

HERDENKINGSMAAND

Gebed bij de gedachtenis der overledenen

Het wil maar niet wennen, God nu mijn lief er niet meer is. Ik kom binnen, maar ben niet thuis, dek de tafel, maar niet voor twee.

'Gelukkig ben je niet alleen, want jij hebt toch je geloof', zeggen ze. Maar wat weten ze van mijn ongelof en de stilte die niet te harden is?

Zij voelen niet de pijn die blijft de vragen waarop geen antwoord komt. Troost mij toch met Uw lied hoor mijn woordeloos roepen.

En als ik een kaars ontsteek bij het portret van wie ik zo mis, wees dan de hand die mij draagt het licht waarnaar ik tast.

ROB VAN ESSEN

UIT BIJBELSE DAGKALENDER 2012, BOEKENCENTRUM.

Armoede in Den Haag neemt toe

Een brood stelen is allang niet meer genoeg

DISCUSSIE De kabinetsmaatregelen op het sociale vlak pakken rampzalig uit voor zieken en ouderen in de armere stadswijken. Het wordt tijd dat er nieuwe vormen van solidariteit ontstaan, dwars door politieke partijen heen. Een pleidooi van Stekmedewerker Henk Baars.

FOTO MARGOT C. BERENDS

'Een arme mag een brood stelen', zo stelde bisschop Muskens in 1996.

IS HET AL CRISIS IN DE STAD, OF moet het ergste nog komen? Komt de klap van de euro er aan of komt hij niet?

Als hij komt, wordt het echt weer brood en soep uitdelen. Maar ook nu al neemt de armoede toe. Dat is af te leiden uit de cijfers van een van de laatste sociale vangnetten die er zijn in Den Haag, namelijk de individuele financiële hulpverlening van de Diaconie van de Protestantse Gemeente van Den Haag.

Tot 1 oktober jongstleden hadden zich over 2011 al 448 mensen bij Stek (stichting Stad en kerk, uitvoeringsorganisatie van de Diaconie) gemeld, dat is tien procent meer dan in het gehele jaar 2010. Omdat het gemiddelde toegekende bedrag ongeveer gelijk blijft, stijgt het totaal in de eerste tien maanden ook met tien procent ten opzichte van het hele jaar 2010. Navraag leert dat dat ook het geval is bij het merendeel van de andere diaconieën in Nederland.

De hulpvragen komen van allerlei soorten kwetsbare groepen. Ook het 'daklozenloket' kent een toename van het aantal bezoekers. Kennelijk wordt er geknepen bij de reguliere voorzieningen, en daarvan is het einde nog niet in zicht. Het stapeleffect van maatregelen

in de sociale sector waartoe het kabinet-Rutte heeft besloten, leidt, met een slag om de arm, gemiddeld tot een inkomensverlaging van 150 euro per maand. Volgens sommigen zelfs tot 200 euro. De laagste inkomens en uitkeringsgerechtigden zullen dit hoogstwaarschijnlijk begin januari 2012 beginnen te voelen.

Voor de goede orde: de sociale uitkeringen gaan weliswaar niet omlaag, maar je kunt er veel minder mee doen als allerlei bijkomende voorzieningen wegvallen. Er komt een eigen bijdrage voor de Ooievaarspas, ID-banen zijn er niet meer, het reïntegratiebudget daalt

Maatregelen van kabinet-Rutte leiden tot stapeleffect

sterk, de openbaarvervoerskosten stijgen waarschijnlijk, de ziektekostenpremie gaat omhoog, de bijzondere bijstand wordt fors beperkt, het persoonsgebonden budget wordt ondanks alle discussies tot een kleinere groep beperkt.

Lees verder op pagina 2

Lutherse gemeenten 400 jaar

De Lutherse gemeenten van Den Haag en Delft hebben eind oktober hun 400-jarig bestaan gevierd. Dat gebeurde tijdens een feestelijke kerkdienst in aanwezigheid van koningin Beatrix. Een week eerder was de glossy LUTHER gepresenteerd. Wethouder Baldewingsh (monumentenzorg) memoreerde het belang van kerken in de stad: 'Herkenbare punten, bakens die vertellen dat we thuis zijn. Een kerkgebouw is meestal de ziel van een wijk.'

De wethouder hoopte dat de lutheranen goed voor 'ons gemeenschappelijk erfgoed' blijven zorgen. 'De burgerlijke gemeente zal u daarbij naar vermogen ondersteunen.'

FOTO ROGIER CHANG

De lutherse kerk aan de Lutherse Burgwal.

Vermaard oratorium over Kristallnacht

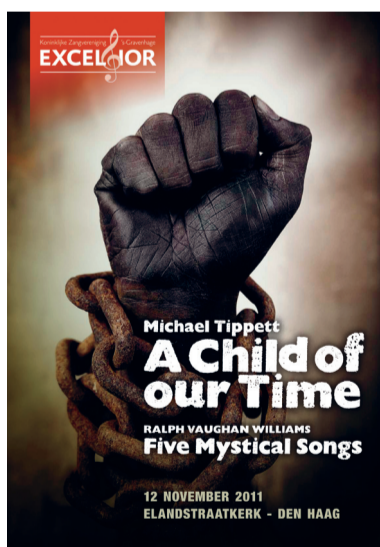
AGENDA Het Haagse koor Excelsior besteedt deze maand aandacht aan de Kristallnacht, november 1938 in nazi-Duitsland. Het zingt het vermaarde oratorium *A Child of our Time* van Tippett.

HET ORATORIUM *A CHILD OF OUR TIME* stamt uit de Tweede Wereldoorlog. Het is geschreven door de Britse componist Michael Tippett, die daarmee zijn afschuw tot uitdrukking wilde brengen over de jodenvervolging in nazi-Duitsland.

Het stuk volgt de verwickelingen rond een jonge Poolse vluchteling die in Parijs een Duitse diplomaat vermoordde. Hij gaf daarmee de nazi's een argument in handen de Kristallnacht te organiseren, de actie van nazi-Duitsland op 9 november 1938 tegen synagogen en andere joodse bezittingen.

Tippett begon aan het oratorium te schrijven in 1939, twee dagen nadat Groot-Brittannië Duitsland vanwege de inval in Polen de oorlog had verklaard. Het oratorium zit vol spirituele, Jungiaans-filosofische en politieke gedachten over geweld en rechtvaardigheid en is Tippetts bekendste werk geworden. Het legt verder een verband met de strijd van de Amerikaanse burgerrechtenbeweging.

Het muzikale idioom is duidelijk twintigste-eeuws. Maar bekende negro spirituals en passages in jazz-stijl wisselen koraalmuziek af die herinnert aan

De aankondiging van het concert.

Bachs Matthäus Passion. Ook de 'verteller' doet aan Bachs passiemuziek denken. De indeling in drieën is ontleend aan Händels oratoria. Tippett (1905-1998) werd, ook dankzij zijn andere koor- en orkestwerken, zo beroemd dat hij in de jaren zestig in de adelstand werd verheven. Het stuk wordt uitgevoerd door de Koninklijke Zangvereniging Excelsior. Ook scholieren van twee middelbare scholen, De Populier en het Segbroekcollege, zingen mee. Dirigent is Johan Sonneveld.

ZATERDAG 12 NOVEMBER, ELANDSTRAATKERK, 20.15 UUR.

Vier avonden over film Mansukh Patel

'Jezus, een nabije vreemdeling'

AGENDA Mansukh Patel is filosoof en schrijver. Hij maakte onder meer de film *Jezus, een nabije vreemdeling*. De Houtrustkerk wijdt er vier avonden aan.

DE BRITS-INDIASE FILOSOOF EN schrijver Mansukh Patel ziet Jezus als een incarnatie van het heilige, een 'avatar'. In de filmserie *Jezus, een nabije vreemdeling* laat hij zien welke waarden in zowel het hindoeïsme als het christendom de mens verlossing en innerlijk vrijheid brengen. Hij plaatst het principe van de erfzonde in een nieuw perspectief en legt uit dat mensen in hun leven lijden ervaren, maar dat ook altijd een alomtegenwoordige schoonheid en liefde aanwezig zijn. Ook laat hij zien op welke manier Jezus de mens oproept zich te verbinden met de natuur en de heelheid van de schepping.

Vredesvlam

Patel is onder meer initiatiefnemer van de World Peace Flame, een project waarbij zeven vlammen uit vijf continenten naar zijn verblijfplaats Wales werden gebracht. Van daaruit verspreiden weer talloze vredesvlammen zich over tientallen landen, als wereldwijd teken van het geloof in vrede. Een van die eeuwige vlammen brandt voor het Haagse Vredespaleis.

Patel heeft sinds de jaren tachtig een groep mensen om zich heen verzameld in de organisatie Life Foundation. Hij ijvert, als een kruising tussen Ghandi en Franciscus, voor een betere wereld.

De hele dag door poseren toeristen bij Patels vredesvlam voor het Vredespaleis.

Hij is niet onomstreden. Uitgetreden volgelingen beschuldigen hem van commercieel goeroegedrag: seksueel misbruik, hebzucht, geweldpleging en financiële malversaties. De Houtrustkerk wijdt vier avonden aan zijn filmserie. Zondag 30 oktober, 27 november, 29 januari en 26 februari, 20 uur.

advertentie

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Een brood stelen is niet genoeg

Vervolg van pagina 1

Doel van het kabinet is mensen met een uitkering terug te leiden naar betaald werk. Maar vrijwel geen werkgever neemt iemand die nu een uitkering heeft in vaste dienst, zonder garanties maar wel voor een volledig salaris. Het kabinet is verder van plan om mensen met een uitkering meer vrijwilligerswerk te laten doen. Maar zulke krachten moeten wel gemotiveerd zijn en daar schort het soms aan. Het kost handen vol tijd en geld om zulke mensen te scholen, maar er is geen kijk op een financiële tegemoetkoming als

rechercheur staat op de stoep. Zeer pijnlijk is het afschaffen van fondsen voor zieken/ gehandicapten en ouderen. Sommige chronisch zieken houden daardoor een bedrag over dat op zeventig procent van het bestaansminimum ligt. Gelukkig is deze achteruitgang nu – tijdelijk – gerepareerd. Maar het is goed te bedenken wat de achtergrond van deze maatregel is. Mede met dat vrijkomende geld wil de gemeente Den Haag de verlaging van de onroerendzaakbelasting in de stad betalen.

Zo raken de maatregelen in de sociale sector direct de belangen van mensen zowel op het 'veen' als op het 'zand'. Het ligt voor de hand dat zieken en ouderen in de oude en kwetsbare wijken het meest de dupe zijn, terwijl de woningbezitters in de rijkere wijken een financieel voordeel tje opstrijken.

Het was daarom opmerkelijk in een krantenartikel te lezen, dat bewoners van de Vogelwijk weinig zeiden te geven om een paar tientjes minder onroerendzaakbelasting. Dat geld kan beter naar de Schilderswijk, zo lieten ze blijken. Gelukkig, de ouderwetse (christelijke) solidariteit is nog niet helemaal dood.

Schrijnender armoede is verder te vinden bij de vele duizenden 'ongedocumenteerden' in de stad. Vrijwel altijd leven die onder het bestaansminimum. Ze zijn een gemakkelijke prooi

FOTO MARGOT C. BERENDS

Vrouw met kind tijdens een Wereldhuis-avond voor Haagse ongedocumenteerden.

voor huisjesmelkers, vatbaar voor de verleiding tot prostitutie en ontvanke-lijk voor psychische aandoeningen. Kinderen betalen een nog zwaardere rekening.

De Voedselbank Haaglanden kan de vraag eigenlijk niet meer aan, met name door te weinig aanvoer; ook voedselverwerkende bedrijven gaan scherper letten op fouten gedurende het productieproces, zodat er minder hoeft te worden weggegooid. Minister Bleker (CDA, landbouw, milieu) weigert helaas tot nu toe dat Nederland gebruik maakt van het Europese Voedselhulpprogramma, in tegenstelling

tot de meeste Europese landen. Alle lobbyactiviteiten, ook binnen zijn eigen partij, hebben nog tot niets geleid.

Hopelijk leiden alle regeringsmaatregelen tot nieuwe solidariteit. De Raad van Kerken in Nederland heeft al scherp geprotesteerd. Het begin is er: de bewoners van de Vogelwijk keken al even dwars door de politieke verhoudingen heen naar hun stadgenoten in de Schilderswijk.

Dat zou ik christenen minstens toewensen: dwars door de werkelijkheid en dwars door de partijpolitiek heen kijken en je best doen om vanuit je ei-

Symposium over de gelukkige samenleving

In De Boskant wordt een minisymposium gehouden over 'de gelukkige samenleving'. Wie heeft schuld als iemand niet genoeg assertief, actief of communicatief vaardig is? Licht dat aan de desbetreffende persoon of aan de samenleving? Twee hoogleraren buigen zich over het 'maakbare geluk': de Belgische psychotherapeut Paul Verhaeghe en cultuursocioloog Dick Houtman uit Rotterdam. Inschrijven tot 17 november bij de boskant.nl.

ZONDAG 20 NOVEMBER, 14 UUR. DE BOSKANT.

In de Vogelwijk is de solidariteitsgedachte nog niet dood

een organisatie dit type vrijwilligers een extra handje wil helpen.

Het is begrijpelijk dat politici uitgaan van bepaalde aannames en veronderstellingen. Maar of de verwachte uitstroom van uitkeringsgerechtigden naar een baan reëel is? Ik vrees dat het beroep op de bijstand verder zal stijgen, ondanks alle inzet van betrokkenen. Nog een aantal recente verschijnselen. Op mensen met een uitkering wordt veel fors gelet dan enkele jaren geleden. Je hoeft maar even de schijn van samenwonen te wekken en de sociale

gen positie meer verantwoordelijkheids nemen dan je vroeger misschien gewend was.

Voor de arme is het recht om een brood te stelen – naar het bekende woord van oud-bisschop Muskens van Breda – al lang niet meer genoeg.

HENK BAARS

H. BAARS IS VERBONDEN AAN STEK (STAD EN KERK).

Armoedebestrijding in Loosduinen

De leraar heeft een grote pot pindakaas in de kast

INTERVIEW 'Aan het werk, en wel structureel', dat was de reactie van de Loosduinse diaken Don Barents op het zien van de armoede in zijn wijk. Hij wil een keten van 'hulpschakels' opzetten.

'TOT IN DE ZIEL GERAAKT' WERD Don Barents vorig jaar november op de landelijke Diaconale Dag in Utrecht. 'Diakenen maken het verschil', klonk het in de openingslezing van Mechteld Jansen. 'Er zijn nu eenmaal mensen die een beetje begeleiding nodig hebben, een beetje meer bemoeizorg dan de loketambtenaren kunnen bieden.'

Verwaarlozing

Don Barents is diaken bij de Loosduinse Bethelkerk. Tien procent van de huishoudens in Loosduinen leeft onder het minimuminkomen, zo blijkt uit onderzoek van de gemeente Den Haag (te lezen in de *Armoedemonitor* Den Haag). Bij een kwart daarvan gaat het om gezinnen met kinderen. Te veel, vindt de Bethelkerk. Barents reageerde met: 'Aan het werk, en wel structureel.'

Hij ging een dagje met de wijkagenten op stap, in het kader van de actie 'Burger in blauw', een initiatief van de politie Haaglanden waarbij burgers een dag(deel) meelopen tijdens de surveillancelance.

'Ik kan je wel vertellen dat ik niet als Don weer thuis kwam.' Het maakt hem emotioneel. 'De agenten gingen kijken bij een paar adressen, naar aanleiding van telefoontjes van burens en de woningbouwvereniging. Wat je dan tegenkomt... Drank, verwaarlozing, vervuiling, eenzaamheid na scheiding of ontslag. Armoede. Je hoort dat kinderen zonder ontbijt op school komen en dat de leraar daarom een pot pindakaas in de kast heeft staan.'

Vangnet

Barents vertelt dat mensen bij de koster van de Bethelkerk (waar ook weke-

lijks een uitgiftepunt van de voedselbank is) aanbellen en om brood vragen. 'Natuurlijk helpen we, met een boodschappentas vol. Mijn naam staat op de website, ook bij mij wordt aangebeld. Dan geef je, uit eigen zak. Een

'Natuurlijk helpen we, met tassen vol'

medediaken gaat naast een dakloze vrouw op een bankje in het winkelcentrum zitten en gaat met haar in gesprek.'

Maar dit soort hulp gebeurt nog te veel op eigen houtje, vindt hij. 'Ik geloof in een keten van schakels: we moeten samen met politie, artsen en scholen de problemen signaleren en in kaart brengen, mensen begeleiden, mee naar het wmo-loket, nazorg bieden. De kerk en de gemeente moeten gezamenlijk een diaconaal vangnet opzetten. Daarvoor hebben we inmiddels gesprekken gevoerd met de bewo-

nersorganisaties, met het stadsdeelkantoor, met de diensten welzijn en sociale zaken van de gemeente Den Haag.

De remonstrantse kerk aan de Laan van Meerdervoort heeft enthousiast gereageerd op het initiatief. We hopen binnenkort een interkerkelijk Diaconaal Armoede Platform te realiseren. Dat doen we samen met stichting Boog (een organisatie voor samenlevingsopbouw in Den Haag en omgeving) en de organisatie Vóór Welzijn (een organisatie die op wijkniveau opvang, zorg en welzijn aanbiedt).'

Er zijn nog wel wat hindernissen te nemen. Na het succesvolle project 'Segbroek maakt werk van armoede', een proef van de gemeente Den Haag, lijken bezuinigingen een vervolg in de weg te staan. Barents: 'Maar de gemeente wil meer vrijwilligers inzetten, dus dan moet ze die niet tegenwerken. Samenwerking en efficiëntie zijn essentieel, want de nood is hoog.'

MARIEKE VAN DER GIESSEN – VAN VELZEN

FOTO JAN GROTEENDORST

Een uitdeelpunt van de voedselbank.

IN - D R U K

EEN WAARHEID DIE ZIELEN WINT

'IK BEN EEN GEWONNEN ZIELTJE', ZEGT KAREN Zondag (29) in een recent interview. Ze is nu jongerenwerker in de PKN-gemeente Middenmeer-Slootdorp. 'Als niemand mij iets verteld had, had ik hier niet gezeten'. 'Zending' en 'zieltjes winnen' (waarom toch altijd dat verkleinwoord?), getuigt dat niet van een volkomen achterhaald superioriteitsbesef? Het gaat in onze pluriforme samenleving toch om respect voor elkaar en verdraagzaamheid? Dat het Nieuwe Testament belijdt dat Jezus 'de weg, de waarheid en het leven' is, is volgens sommigen een mening naast andere. In onze tijd, waarin mensen van verschillende culturen en godsdiensten moeten samenleven, is dat een gevaarlijke mening. Maakt de pretentie dat je de 'waarheid' mag kennen, het gesprek niet per definitie onmogelijk? Een echt gesprek met de ander is pas mogelijk, menen velen, omdat we weten dat

er géén waarheid is. Ik deel het ongemak met de vele waarheidspretenties. Verbijsterd zien we hoe op talloze plaatsen in de wereld mensen geslachttofferd werden/worden door anderen die pretenderen de waarheid in pacht te hebben.

Moslimjeugd die homo's bedreigt, Breivik die moordend de joods-christelijke beschaving redt, soennitische radicalen die sjiieten afslachten. Geen wonder dat je soms hoort verzuchten dat religie meer kwaad aanricht dan goed.

Maar wie het geloof in de 'waarheid' opgeeft, heeft ook geen basis meer voor dialoog. Het absolute relativisme betekent het einde van het gevecht om waarheid en goedheid. Wat resteert is een wereld die zijn ziel verloren heeft.

In de Schriften wordt ons een waarheid verkondigd die we ons nooit 'eigen' kunnen maken. Een

'Waarheid' waartoe je niet al filosoferend opklimt, maar die ons uit het lood slaat en bezielt tegelijk, onrecht en zelfhandhaving ontmaskerend.

Waar mensen de wereld in worden gezonden om van die waarheid te getuigen, mag dat nooit betekenen dat ze er 'bezitters' van worden. Integendeel, als ze zich door die waarheid laten gezegen – en tegenspreken – neemt ze hen in dienst! God maakt van hen geen 'kruisvaarders', die de wereld van hun 'betere' waarheid moeten overtuigen. Ze hoeven alleen maar te getuigen van wat de waarheid met hen heeft gedaan.

Gelukkig zijn daarover vele goede verhalen te vertellen. Overal op de wereld zijn er mensen die, ondanks de fouten van Gods grondpersoneel, door die waarheid geraakt en geïnspireerd worden. In naam van de liefde nemen ze het vervolgens op

tegen alles wat mensen klein maakt en verkracht.

Zending is, vanuit de Schrift gezien, dan ook niet een activistisch project van bekering van anderen. Het is een beweging van liefde en menselijkheid, die in Jezus Christus op unieke wijze gestalte heeft gekregen. En Hij zegt: 'Zoals de Vader Mij gezonden heeft, zo zend Ik ook jullie.' Alleen gaandeweg ontdekken zijn volgelingen dat de Geest hen steeds weer vóór was. Dat er, naast tegenstand, ook bondgenoten zijn: mensen in wier hart Gods wet geschreven blijkt te zijn. Maar zulke ontdekkingen kun je pas doen, als de Waarheid waardoor je gewonnen bent, je fijngevoelig en kritisch leert onderscheiden tussen wat heilzaam is en wat verderft.

ROB VAN ESSEN

Dankdag voor gewas en arbeid

Waar een kleine erwten groot in kan zijn

AFBEELDING ELS MAASSON

Pisum Sativum, ets/aquarel, 30 x 21 cm. In opdracht van Profetas, Wageningen, 2004.

De erwten verdient een hommage. En wel ter gelegenheid van de dankdag voor gewas en arbeid. Margot C. Berends verbaast zich over de hoeveelheid nog bruikbaar, weggegooid voedsel, die in de stad rond zwerft. Vele erwten vormen samen helaas een grote afvalberg.

EIND OKTOBER, BEGIN NOVEMBER: een mooi moment om even stil te staan bij wat er in het afgelopen seizoen gerijpt is, geplukt en geoogst. Sinds de Middeleeuwen doen de kerken dat door speciale 'oogstdiensten' en 'dankdagen voor het gewas'.

Elke twee uur worden de 'oude' broodjes vervangen

Met de inkrimping van de agrarische sector en de groei van de industrialisatie, is deze aandacht uitgebreid tot een dankdag voor gewas en arbeid. In maart, vóórdat alles – hopelijk – weer gaat groeien en bloeien, is er traditioneel een biddag voor gewas en arbeid. Dit jaar valt de dankdag op woensdag 2 november. Lange tijd was het gewoonte, vooral in protestantse streken, om aan deze dankbaarheid een speciale avondkerkdienst te wijden.

Tegenwoordig gebeurt dat steeds minder. *Kerk in Den Haag* wil graag even stilstaan bij de oogst van afgelopen jaar, door met een fraaie ets een hommage te brengen aan de kleinste groente die er bestaat: de erwten. De Haagse kunstenaar Els Maasson maakte de afbeelding van dit bescheiden gewas.

Een bizarre gedachte is dat een deel van het met zoveel zorg geoogste groente en fruit weer in vuilnisbakken belandt. Thuis gooien we restjes eten of te lang bewaard voedsel weg. In restaurants verdwijnt wat nog op een bord is achtergebleven in de container. Cateringbedrijven zijn verplicht niet verkochte broodjes te beschouwen als 'keukenafval'. In de Kiosk op de NS-stations geldt de regel dat iedere twee uur nieuwe ham-kaas-croissants de 'oude' moeten vervangen.

In voedselland noemen ze dit 'voedselverspilling'. Aan de ene kant heeft de branche te maken met regelgeving, die moet voorkomen dat de volksgezondheid in gevaar komt door bedorven etenswaren. Aan de andere kant is te zien hoe de laatste jaren een bewustwording op gang is gekomen om die verspilling tot een minimum te beperken.

Zo wordt er in restaurants betoogd dat de doggy-bag ook in Nederland een gewoon verschijnsel moet worden. De verkoper bij de Kiosk op Hollands Spoor meldt dat hij zo economisch mogelijk afbakt: in de spits wat meer, op stille uren wat minder. Een woordvoerder van de Nederlandse Vereniging Cateringorganisaties (Neveca)

zegt dat er tot in Wageningen onderzoek wordt gedaan naar houdbaarheid en verantwoord hergebruik van voedsel. En dat er gezocht wordt naar openingen in de regelgeving, bijvoorbeeld door cateringpersoneel erop te wijzen dat 'ten minste houdbaar tot' in feite betekent 'tot en met'. Dat scheelt weer een dag.

Al met al hoopvolle ontwikkelingen. Intussen leven we wel in een rare wereld. De voedselbank krijgt steeds minder aanvoer van nog bruikbare spullen. Het aantal mensen dat onder de armoedegrens leeft, stijgt. En – hoe je het ook wendt of keert – je kunt in Nederland nog steeds royaal uit de vuilnisbakken eten. Kijk toch eens hoe mooi zo'n erwten is. Maar hoeveel belanden er niet bij het vuil? Hoe klein ook, samen vormen ze voor alsnog een enorme afvalberg. Helaas.

MARGOT C. BERENDS

Leesplank van de schepping

Els Maasson beeldt planten en vooral dieren af, meestal voorzien van een tekst of een titel. Ze wordt daarom ook wel een 'administrateur van de ark van Noach' genoemd. Op haar website (www.elsmaasson.nl) staat: 'In een groots project stelt ze een leesplank samen van alle dieren van de schepping.' Adres van haar atelier: Prinsengracht 16.

'Verbindingsofficier' Wessel Verdonk: 'Armoede rafelt je ziel'

INTERVIEW Wessel Verdonk is predikant van de Vrije Evangelische Gemeente. Maar hij heeft er nog een 'sub-gemeentje' bij: buurtbewoners, voedselbankklanten, allerlei mensen die graag een praatje met hem maken. 'Vaak gaat het over financiële problemen.'

ALS HET WEER HET TOESTAAT, zit Wessel Verdonk op de stoep voor zijn kerk, een klein gebouw aan de Zoutkeetsingel, op de grens met de Schilderswijk. Een tafeltje erbij, een paar stoelen. Die zijn vaak bezet: buurtbewoners, maar ook mensen van verderop, weten hem inmiddels te vinden. Ook kennen velen hem via de voedselbank. Die is een paar huizen verder, maar vanwege ruimtegebrek zet de kerk tijdens de uitdeeldagen haar deuren wijd open. Verdonk: 'Dan is er koffie en thee, iedereen kan binnenlopen. Langzamerhand is daar ontstaan wat ik wel eens een sub-gemeentje noem. Ze vragen om een gesprek, met onze supervrijwilligste Christien Scheurkogel, of met mij. Ik bezoek die mensen ook thuis, doe begrafenissen voor ze. Om de vier weken op dinsdag hebben we 's avonds een maaltijd voor voedselbankklanten, en een laagdrempelige dienst. Dan zingen we wat, branden een kaarsje en praten wat over dingen.'

Zwaaivriendjes

Wessel Verdonk werkt en woont al jaren in de Schilderswijk. Eerst werkte hij bij de Vierde Wereldbeweging, die mensen bijstaat die in een vicieuze armoedecirkel terecht zijn gekomen. Toen die baan ophield te bestaan, zag hij de vacature van pastoraal werker bij de Vrije Evangelische Gemeente (VEG), aan de Zoutkeetsingel. Hij studeerde theologie en is nu sinds een paar jaar predikant bij diezelfde gemeente.

Verdonk noemt zijn kerkgebouw een 'diaconale Albert Heijn'. 'Alles komt hier. Ik zeg iedereen goedgedag en heb een heleboel zwaaivriendjes en -vriendinnetjes. Veel mensen kennen me. De wijkagent komt regelmatig langs. Twee buurtgenoten zijn hier blijven plakken, ze zijn structureel gaan meehelpen bij de voedselbank. Zij kopen voordeelaanbiedingen bij supermarkten. Flessen shampoo, drie halen, twee betalen. Die verkopen we hier dan weer per stuk.'

Een praatje met bezoekers kan over alles gaan, vertelt Verdonk. Over problemen, bijna altijd op het financiële vlak. Maar vaak ook komen ze om gewoon gezellig te kletsen. 'Dan neemt iemand z'n hond mee, en de buurman komt langs met z'n vogeltje op de schouder. Ze zijn er dan even uit. Er is geen geld om ergens anders naartoe te gaan, om een bioscoopje te pikken bijvoorbeeld.' Als je onderaan de maatschappij zit – Verdonk zegt daarvoor niet meer het woord 'samenleving' te kunnen gebruiken – dan word je daar volgens hem 'behoorlijk nerveus van'. 'Ik denk dat het moeilijk voorstelbaar is wat armoede met je doet. Armoede, dat rafelt je, als het ware. Het rafelt je ziel. Niet dat arme mensen zielig zijn, maar armoede is gewoon slecht voor je. Je hebt zorgen, je woont slecht, de toekomst is onzeker, je wordt niet gerespecteerd, je bent een tweederangs burger omdat je geen werk hebt. Je wordt soms hele-

'Je krijgt soms een punthoofd van al die hulp'

maal "doodgeholpen". Als je vijftien hulpverleners om je heen hebt lopen, dat is een heleboel hoor! Woonbegeleiding, schuldhulpverlening, sociale dienst, ziekenhuis, Parnassia misschien. Alleen maar mensen die zich met je leven bemoeien.

Toen ik hier kwam werken, dacht ik – ik spijker een bord op de deur: Hier wordt niet geholpen. Waarmee ik niet de hulpverlening een schop wil geven, want die is nodig en er gebeuren ook goeie dingen. Maar je krijgt er op een gegeven ogenblik natuurlijk wel een punthoofd van, als je er steeds maar gebruik van moet maken.'

Dure hobby

Tegen wie denkt dat de voedselbank een ver-van-m'n-bed-show is, zegt Verdonk altijd: 'Vergis je niet, jij had ook bij de voedselbank kunnen staan, en het kan alsnog gebeuren. Als je eerlijk bent en terugkijkt op je leven, dan weet je – daar ben ik net even in mijn kraag gevat, en als ik toen niet die had gehad die dat en dat tegen me zei, dan was ik hoplaker het verkeerde pad op gegaan. Of: daar heb ik net een goeie stap gezet, zonder dat ik dat wist. Maar als dat níét was gebeurd... Of stel dat je bedrijf failliet gaat en je moet een

paar maanden op een uitkering wachten. Je betaalt drie maanden geen huur, en dan sta je buiten. Kom dan maar eens aan een huis! Ik zie op het moment met grote vreze al die ontslagen. Waar moeten die mensen van leven? Je krijgt tegenwoordig geen vast werk voor vier of vijf jaar, ook als hoger opgeleide niet. Je krijgt een halfjaarscontract, een jaar misschien. Hoe bouw je dan iets op? Het leven is volstrekt onzeker. Afgezien van de mensen die aan de onderkant van de maatschappij zitten, zijn er gewoon veel mensen die heel erg rot zitten.

Nog een zorgwekkend voorbeeld: landelijk moeten er bibliotheken dicht. In de Schilderswijk

tie gepresenteerd. Armoede is een dure hobby.' Verdonk wil niet in mineur eindigen en benadrukt dat hij niet alleen maar kommer en kwel ziet langstrekken bij dat charmante kerkje aan die Haagse gracht. Hij voelt zich een 'verbindingsofficier', tussen de wijkbewoners en mensen die nooit in de Schilderswijk komen. 'Ik zit in een positie waarin ik kan zien dat de werkelijkheid genuanceerder is dan die lijkt. Sommige buitenstaanders denken bijvoorbeeld dat er een tsunami van moslims is, maar die bestaat helemaal niet. Zij zijn namelijk net zo verdeeld als wij. Ook zij hebben last van de secularisatie. Dit is niet alleen een probleemwijk, er gaan hier

Wessel Verdonk en Christien Scheurkogel. Iedereen kan langskomen voor een praatje.

zijn er twee. Eén moet er sluiten. Maar waar zijn die dingen nou voor? Iemand die geen enkele achtergrond heeft zou nu waarschijnlijk het vmbó wél afmaken en misschien net een stapje verder komen, want hij wordt gestimuleerd eens een boekje te lezen. Dat ene stapje levert ons, de maatschappij, veel geld op. En zijn of haar kinderen doen misschien het volgende stapje, of twee stapjes. Het risico van zo'n maatregel is dat de mensen die stapjes niet meer zetten. Ik denk dat het een desinvestering is. Op die manier wordt toch de rekening aan de volgende genera-

ook veel dingen goed. Laatst zei iemand tegen me: "Als ik hier een nieuwe school open, zie ik niemand, en als er gedonder is, staat het hier zwart." De wijk heeft twee kanten. Voor een aantal mensen is deze wijk het eindpunt, als je jong ziek wordt (zeker als dat psychiatrisch is), dan kom je uiteindelijk hier in een goedkoop huis terecht. Maar aan de andere kant is het hier een opstapwijk, mensen beginnen hier en klimmen op.'

MARGOT C. BERENDS

HET MULTICULTUREEL ONTMOETINGSCENTRUM (MOC) van de Heilig Hartkerk is door het bisdom Rotterdam onderscheiden met een diaconieprijs. De Vakantiebank Delft ging met de wisselroef aan de haal, maar in de categorie 'diaconie dichtbij' kon niemand om de bijzondere Haagse plek heen.

In het ontmoetingscentrum, gelegen in het hart van de Schilderswijk en vrijwel volledig door vrijwilligers gedreven, kunnen mensen van iedere afkomst of gezindte elkaar treffen en cursussen en workshops volgen. Daarnaast is er een uitgiftepunt van de voedselbank gevestigd.

Taal in de buurt

Het MOC is een initiatief van de rooms-katholieke kerk in de Schilderswijk en Transvaal, die hiermee een vertrouwensfunctie wil vervullen en de samenhang in de buurt bevorderen. Het begon in 2007 en maakte een snelle groei door.

'We krijgen vrouwen binnen die ziek zijn van eenzaamheid'

'Het project is rijper geworden', vertelt Marie-Anne van Erp, directeur van het MOC. De taalcursussen zijn daar een goed voorbeeld van. In het eerste jaar bracht één docent één leerling de Nederlandse taal bij. Inmiddels hebben veertien docenten 119 pupillen van 44 nationaliteiten onder hun hoede. Het project 'Taal in de buurt' concentreert zich op eenvoudige taalvaardigheid, voor bijvoorbeeld een bezoek aan de dokter of het invullen van een formulier.

Diaconieprijs Multicultureel Ontmoetingscentrum

'We geven mensen ruggengraat'

NIEUWS Taalcursussen of computerlessen volgen, naaien, borduren, of gewoon elkaar ontmoeten. Dat kan in het Multicultureel Ontmoetingscentrum in de Schilderswijk. Het centrum kreeg een prijs van het bisdom Rotterdam.

Ook kinderen krijgen les in het Multicultureel Ontmoetingscentrum.

Vrouwentongen

Veel mensen komen met het MOC in aanraking door de voedselbank en ontdekken vervolgens dat het centrum in tal van andere behoeften voorziet. Zo zijn er computerlessen,

aangeboden vanuit de gedachte dat het uit de voeten kunnen op de computer – naast het spreken van Nederlands – het vinden van een baan vergemakkelijkt. 'Docenten en leerlingen komen uit allerlei culturen', zegt di-

recteur Van Erp. 'Dat is uniek en daar zijn we erg trots op. We hebben net een Marokkaanse computerdocent aangenomen. Dat vind ik geweldig.' Zowel mannen als vrouwen bezoeken het MOC en dat is volgens Van Erp

eveneens bijzonder. Voor vrouwen bestaat onder andere de samenkomst 'Vrouwentongen', met naaien, borduren en het knippen van driedimensionale kaarten. Het is een effectief wapen in de strijd tegen individualisering en vervreemding van de maatschappij. 'We krijgen vrouwen binnen die ziek zijn van eenzaamheid.'

Volgens de directeur heeft het succes van het MOC te maken met de laagdrempeligheid. 'Mensen kunnen op elk moment binnenstappen. Komt er iemand, dan is die meteen welkom.' En, belangrijker nog: 'We geven de mensen ruggengraat, zodat ze verder kunnen.' ■

MATTHIJS TERMEER

HET INTERRELIGIEUZE KOOKBOEK POTJE GOUD (OOK GESCHIKT ALS RELATIEGESCHENK),

UITGEGEVEN DOOR HET MOC, IS NOG TE KOOP, VIA WWW.MOC-HART.NL.

Brood en Rozenprijs

Het bisdom Rotterdam besteedt met de Brood en Rozen-diaconieprijs aandacht aan de sociale inzet van parochies en andere kerkelijke instellingen.

De winnaars in de categorieën 'diaconie dichtbij', 'diaconie in het buitenland' en 'diaconale activiteiten voor gezinnen met jonge kinderen' gingen ieder met duizend euro naar huis.

Negentig jaar Kamperfoeliekerk

ACHTERGROND De parochie rond de Kamperfoeliekerk, oftewel de H. Familiekerk die op het Kamperfoelieplein staat, bestaat in 2012 negentig jaar. In november 1921 was het eerste gedeelte van de kerk ingezegend. Daarom is het nu al een beetje feest.

EIND NOVEMBER 1919 GAF DE bisschop van Haarlem opdracht een nieuwe parochie op te richten in de omgeving van de Copernicuslaan. Het gedeelte van Den Haag dat later de H. Familieparochie werd, hoorde tot dan toe bij de Agnesparochie en de parochie van Loosduinen.

Er kwam een bouwcommissie, die de architect Jan Stuyt benoemde. Maar het financiële klimaat was ongunstig. De lonen van bouwvakkers stegen tot wel 90 en 110 gulden per week, voor respectievelijk een metselaar en een stukadoor. Bovendien werd wettelijk de achturige werkdag ingevoerd – wel werkte men nog zes dagen per week. De bouwcommissie besloot slechts een gedeelte van de bouw aan te besteden, voor 335.000 gulden.

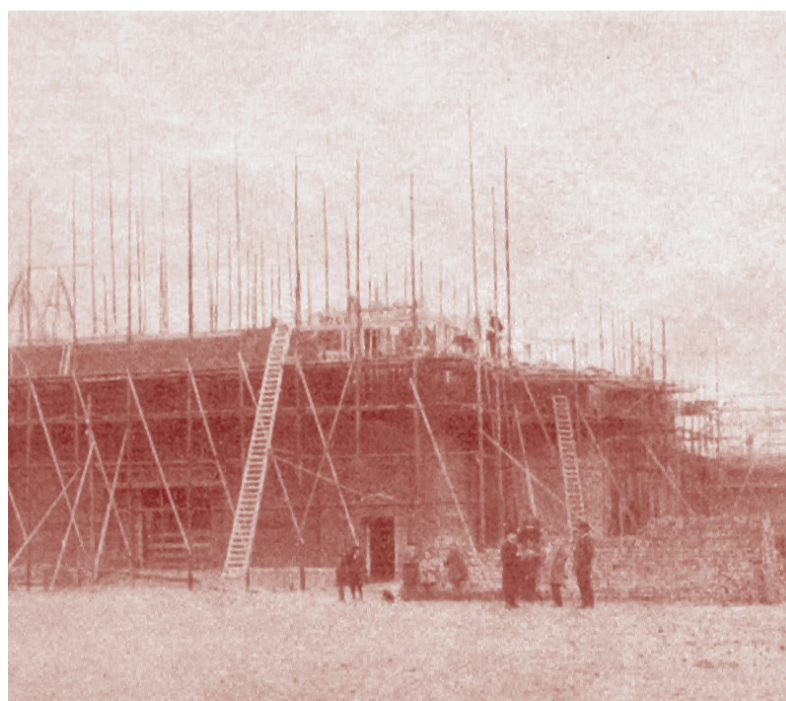
Doordeweekse dinsdag

Begin september 1920 begon het werk. De eerste steenlegging vond plaats op het feest van de H. Familie. Aan dit ge-

denkwaardige moment ging een plechtige H. Mis vooraf in de Agneskerk. Bij deze mis ging de deken van Den Haag voor, geassisteerd door de bouwpastoor J.A. Annegarn en pastoor C.C. Vermeulen van de Agnesparochie. Een steen die is ingemetseld in de linker hoofdpilaar van de kerk, herinnert aan deze dag.

Op 8 november 1921 werd het gedeelte van de kerk dat klaar was, ingezegend door de deken. Tevens werd de pastoor plechtig geïnstalleerd. Bij de inzegening in de vroege morgenuren mocht niemand aanwezig zijn, maar vanaf half negen werd de kerk opengesteld voor de installatie. Na deze eerste mis was er 's avonds om half acht plechtig lof. En dat allemaal op een doordeweekse dinsdag. Het was stampvol en het werd meteen duidelijk dat de gehele kerk moest worden afgebouwd.

Het besluit tot het afbouwen was al eerder dat jaar genomen. De prijzen

De kerk op het Kamperfoelieplein, in aanbouw.

waren toen alweer aardig gedaald en voor 170.000 gulden werd de rest van het werk aanbesteed. In september werd de nieuw gebouwde pastorie reeds bewoond.

Op 30 augustus 1922 werd de toen helemaal afgebouwde kerk door de bisschop van Haarlem, mgr. A.J. Carlier, geconsacreerd. Hoewel het eerste gedeelte al eerder in gebruik was genomen, is na overleg met het bisdom 30 augustus 2012 aangehouden als de dag dat de kerk officieel negentig jaar bestaat. ■

CLAARTJE VINKESTEIJN

BRON: EEN BOEKJE TER GELEGENHEID VAN HET 12,5-JARIG JUBILEUM, IN 1934. OP KERKINDENHAAG.NL STAAN SCANS VAN HET BOEKJE.

Rijk in je wijk: Leuke dingen doen met je burens

NIEUWS Beter een goede buur dan een verre vriend, dat is het motto van het nieuwe sociale initiatief van de Haagse kerkorganisatie Stek.

HET INITIATIEF HEET 'RIJK IN je wijk' en gaat uit van het vormen van groepen buurtbewoners, die elkaar regelmatig treffen. Aldus ontstaat een netwerk waarin ontspanning en zorg voor elkaar centraal staan. De groepen bestaan uit minimaal twaalf en maximaal twintig leden.

Uit de informatiefolder: 'Rijk in je Wijkers kennen, vertrouwen en ondersteunen elkaar. Het zijn mensen die je groet en met wie je een praatje maakt of die je kunt vragen voor een klusje. Met wie je samen de tuin snoeit, omdat je er in je eentje niet toe komt. Die je kunt vragen om jou naar de dokter te rijden. Mensen met wie je eens in de zes weken samen kunt eten.

Gaandeweg kom je erachter waar anderen interesse of hulpvraag ligt en weet je de ander te vinden. Als je eenmaal weet wie er van het filmhuis houdt, is een filmmaatje snel gevonden. De drempel om iemand te vragen om hulp of voor iets leuk, is veel lager.'

Elk netwerk heeft een coördinator. Hij of zij begeleidt de eerste drie bijeenkomsten. Daarna draait de groep zelfstandig. Stek blijft aanspreekpunt. Op dit moment worden de eerste netwerken gevormd in vijf buurten in Den Haag. Informatie: www.steknet.nl/actueel/nieuw.

Hoeveel vieringen waren er destijds?

- Iedere dag drie H. Missen: om 7, 8 en 9 uur. Tijdens en vóór de mis werd de communie uitgereikt.
- Iedere woensdag en zaterdag was er om half acht Lof.
- De zondag zag er als volgt uit: communie-uitreiken om 6.30 en 7.00 uur, H. Mis om 7.30 uur, 9.30 uur de Hoogmis en om 11 uur de derde H. Mis. Om 19.00 uur Lof met preek.
- Biechthoren was iedere morgen van 6.30 uur tot 9.30 uur en onder het Lof.
- Zaterdag was er extra biechthoren van 17.00 tot 21.00 uur.

advertentie

Een bekende naam... Een vertrouwd gezicht... door jarenlange ervaring met stijlvolle, klassieke, traditionele, eigentijdse en kerkelijke uitvaarten

24-uurs dienstverlening in de hele regio
070 - 335 03 97

De Silvestraat 182 - 2593 VC Den Haag
edward@vanderhelm-uitvaartzorg.nl
www.vanderhelm-uitvaartzorg.nl

Van Der Helm
uitvaartzorg

Voor de persoonlijke zorg en aandacht die een uitvaart verdient

Uitvaartzorg • Nazorg
Wilsbeschikking • Verzekeren • Deposito

Geloofsbeleving op straat Platvloers, in de goede zin van het woord

Straatpastor Klaas Koffeman is onder indruk van de puurheid van de geloofsbeleving van mensen die op straat leven. De kerk kan daar volgens hem iets van leren.

IK WIL DE OMSTANDIGHEDEN OF DE persoonlijkheid van dak- en thuislozen, verslaafden, mensen met een psychische beperking of anderen die op straat leven, niet idealiseren. Maar ik kom voor mijn gevoel in het contact met hen toch op een andere, diepere manier met 'God' in aanraking dan in de 'normale' burgerlijke en kerkelijke wereld. Ik schrijf God hier tussen aanhalingstekens, omdat voor deze ervaring ook andere termen ingevuld kunnen worden, zoals bijvoorbeeld 'het geheim van het leven', 'de bestemming van mijn bestaan'.

Geestkracht

De boodschap dat de God van Israël altijd in de eerste plaats de kant van de verschoppelingen kiest, leidt tot de bijzondere gewaarwording dat je ook juist in en onder de moderne verschoppelingen zijn aangezicht ontmoet. Hiermee is niet gezegd dat 'straatmensen', zoals wij hen met een verzamelwoord noemen, betere of voorbeeldiger mensen zijn dan anderen. Het om-

gekeerde is in mijn ervaring overigens evenmin waar. De goede en slechte kanten van iemands karakter en levenswijze blijken niet uit de omstandigheden waarin iemand leeft, maar uit de manier waarop hij met die omstandigheden omgaat, wat zijn levenssituatie ook is. Wat dat betreft mag ik zeggen dat ik op straat verrassend veel levenswijsheid, geestkracht, relativeringsvermogen, vroomheid en godsvertrouwen tegenkom. En het woord verrassend zegt dan natuurlijk vooral iets over mij.

Zonder opsmuk

De spiritualiteit die ik in de omgang met straatmensen ervaar is, zoals heel hun bestaan, van alle verhullende opsmuk ontdaan en daardoor vaak rauw, maar ook puur. Het is een platvloerse geloofsbeleving – in de positieve zin van het woord – die zich niet kan veroorloven om aan de hardheid van het bestaan voorbij te gaan, maar die daar juist een weg in en doorheen zoekt. Als het gaat om de vernieuwing van

kerk en geloof, kunnen de ervaringen die wij in het straatpastoraat opdoen naar mijn gevoel heel vruchtbaar zijn. We kunnen ervan leren dat het erom gaat of mensen de kans krijgen om in de kerk, ook in de diensten, hun eigen spiritualiteit met anderen te delen. Liturgie, leer en leefregels die van bovenaf opgelegd worden, gaan over mensen heen en raken hen niet. Dit geldt niet alleen voor straatmensen, maar voor ieder mens. Mensen leven op als ze hun eigen ervaringen, vragen en twijfels mogen inbrengen en als ze zichzelf in elkaar herkennen. Dan groeit de kans dat ze in de ander iets van Christus weerspiegeld zien.

Zolang het straatpastoraat als een bijzondere vrijplaats en gemeenschap nodig is, zullen we er met vreugde aan blijven werken. Maar wat zou het mooi zijn als straatmensen zich ook in de gevestigde kerk thuis zouden kunnen voelen. Soms lukt dat, maar vaak ook nog niet.

KLAAS KOFFEMAN

DIT ZIJN FRAGMENTEN UIT EEN LANGER ARTIKEL. LEES VERDER: KERKINDENHAAG.NL

Klaas Koffeman (links) in gesprek.

Tien jaar straatpastoraat Met al je plastic tassen naar de daklozenkerk

REPORTAGE Voor dak- en thuislozen is er iedere vrijdag een viering en een maaltijd, uitgaande van het Straatpastoraat. Het geloof is belangrijk voor deze groep, weten vrijwilligers en straatpastores.

HET IS SCHITTEREND NAZOMERweer. Vrijwilligers hebben tafels neergezet op het plein van het Stadsklooster en de Carolusschool aan het Westeinde. Hier houdt het Straatpastoraat zijn wekelijkse maaltijd, vandaag bij uitzondering buiten in plaats van binnen. Wél binnen is de viering die voorafgaat aan het eten. Een wenteltrap leidt langs blauwe en witte tegeltjes en lieflijke beelden van Jezus en Maria naar de prachtige kapel, met donkerbruin hout en kleurrijk glas-in-lood.

Het Straatpastoraat biedt inmiddels tien jaar geestelijke ondersteuning aan dak- en thuislozen, verslaafden en

maant af en toe een luidruchtige bezoeker tot kalmte.

De liturgie is eenvoudig, maar doeltreffend. Er is veel ruimte voor eigen inbreng. De bezoekers mogen hun gebedsintenties opgeven en naar voren komen om een kaars aan te steken. Een vrijwilliger verzekert me even later tijdens de goed verzorgde driageangemaaltijd dat het geloof voor veel dak- en thuislozen belangrijk is. Klaas Koffeman beaamt dit. 'Hun blijf van woede, wanhoop, maar ook vreugde is heel direct. De mensen die hier komen, leiden vaak een rauw bestaan. Dat zie je terug in hoe ze zich uiten. De betrokkenheid bij onze vieringen is groot. Velen ervaren de vieringen bovendien als een rustpunt, omdat ze verlopen volgens een vast stramen, met bekende liederen.'

Warm bed

Koffeman kwam drie jaar geleden bij het Straatpastoraat. Afen toe vindt hij het werk moeilijk. 'Dan fiets ik naar huis en weet ik dat er een warm bed voor me klaarstaat, terwijl ik net nog iemand heb gesproken die weer een plek in de bosjes moet zoeken. Dat schrijnt. Ik weet wel dat niemand er beter van wordt als ik zelf ook in armoede zou gaan leven, maar toch.'

Op het zonovergoten schoolplein is veel interactie. Handen worden geschud, oude bekenden vragen hoe het gaat. Koffeman: 'Als Mariëtte en ik bij de diverse opvangcentra komen, altijd op vaste momenten, hoeven we geen moeite meer te doen om in gesprek te raken. Als iemand zich om wat voor reden dan ook niet aan een afspraak houdt, zeggen wij niet, zoals veel hulpverleners: daar is het gat van de deur. We spreken ze wel aan op hun gedrag, maar iedereen blijft welkom.' Terwijl het langzaam donkerder wordt en afkoelt, nemen de maaltijd-gasten afscheid. Een enkeling blijft voor een gesprek. Het schoolplein is weer leeg, en in de stad begint het weekeinde.

MAARTEN DAS

'Deze mensen leiden vaak een rauw bestaan'

andere 'sociaal kwetsbaren'. De stichting ontstond op verzoek van een aantal drugsverslaafden die behoefte hadden aan pastorale ondersteuning bij ziekte en sterven. Later veranderde de naam van Drugspastoraat in Straatpastoraat, zodat een bredere groep zich er thuis kon voelen.

Op deze laatste vrijdagavond in september verzamelen zich zo'n dertig mensen in de kapel. De één met volle plastic tassen, een ander met haar trouwe hondjes, een enkeling stil in een hoek. Her en der dranklucht, rumoer. Maar de aandacht is er als twee bezoekers het eerste hoofdstuk uit Genesis voorlezen. Even later toont pastor Klaas Koffeman een afbeelding van de eerste letter uit Genesis, de beth, een woord dat 'huis' betekent. Zijn collega Mariëtte Brekelmans

Antoine Bodar over het belang van cultuur 'Wees fier op je christelijke identiteit'

INTERVIEW Antoine Bodar houdt een voordracht over de christelijke cultuur. 'Kom uit voor je christelijke identiteit, maar doe dat wel met humor en zonder opdringerigheid.'

DE CHRISTELIJKE CULTUUR VERliest aan invloed en de maatschappij seculariseert. Andere culturen mengen zich met de vertrouwde en heersende cultuur. 'De christelijke cultuur dient gekoesterd te worden', stelt Antoine Bodar. 'Door gebrek aan historisch besef dan wel verlies van geheugen gaat de eigen identiteit teloor.'

Bodar, priester, kunsthistoricus en hoogleraar christendom, cultuur en media aan de Universiteit van Tilburg, houdt zijn lezing in de Kloosterkerk, onder de titel 'Recht op cultuur'. De avond past in een serie over 'kleine rechten', waarin onder meer recht op geluk, luisteren, eerbied en worteling aan bod komen.

Waarom zouden we de christelijke cultuur moeten koesteren?

'De christelijke cultuur met haar joodse en Griekse wortels heeft, in weerwil van de vele oorlogen in Europa en elders, steeds bijgedragen aan vorming

en beschaving. Het christendom is wezenlijk als richtsnoer waar het gaat om liefde, onderlinge betrokkenheid, barmhartigheid en vergeving.'

Hoe kunnen we die eigen identiteit bewaren in een gesecculariseerde samenleving?

'Door er fier op te zijn en door wat flinker voor die identiteit uit te komen. Dat alles natuurlijk met gevoel voor humor en zonder opdringerigheid.'

Is het reëel om te verwachten dat die oude cultuur de huidige tijd overleeft?

'Veranderingen doen zich altijd voor. Maar de kern van deze cultuur blijft, mits het onderwijs zich verbetert, de massamedia minder oppervlakkig worden, en journalisten minder vooroordeel zouden zijn en kundiger op het terrein waarover zij moeten informeren.'

Wat vindt u het meest relevant aan de christelijke cultuur voor de wereld van vandaag?

'Ik houd eigenlijk niet zo van de uitgangsgedachte van de Kloosterkerkreeks: "Recht op...". We leven momenteel veel te veel in een mentaliteit van recht-hebben-op. Dat bevordert egoïsme, egocentrisme, narcisme. De mens is geroepen tot dienstbaarheid en dat is het beste aan hem.'

PETRA PRONK

DINSDAG 8 NOVEMBER, 20 UUR, KLOOSTERKERK.

advertentie

Fa. A. H. Kerkhof & Zn uitvaartzorg sinds 1892	
BEGRAFENISSEN - CREMATIES Traditioneel - Persoonlijk - Eigentijds o.a. beschikbare rouwcentra in de regio „SORGHVLIET” Groot Hertoginnelaan 1 „WALDECK” Oude Haagweg 28 Loosduinen THUIS-opbaring met vereiste middelen en zorg	<ul style="list-style-type: none"> ■ Vastlegging persoonlijke wensen in een wilsbeschikking ■ Kostenbegroting, -informatie ■ Uitvaartverzekering (getuindexaart) ■ Deposito (waardevast) ■ Uitvaartverzorging op alle begraafplaatsen en crematoria en voor elke verzekeringsmaatschappij in Nederland
Kantoor en bespreekruimte Groot Hertoginnelaan 227 - Den Haag	telefoon 070 - 3451676

advertenties

Haagse Dominicus
 Open geloofsgemeenschap voor nieuwe bezieling
 Viering elke derde zondag van de maand in de Lukaskerk
www.haagsedominicus.nl

ARMAND IT SERVICES
 Armand IT Services 06 33 87 70 30
 Onyxhorst 47 info@armand-it-services.nl
 2592 HC Den Haag www.armand-it-services.nl

GRATIS KENNISMAKINGS ACTIE
 Wij komen geheel kosteloos bij u langs om een gratis check-up op uw systeem te verrichten.
 Gegarandeerd kosteloos in de regio Den Haag.

24 uur service
 Reparatie
 Hulp op locatie
 WiFi
 Advies
 Installatie

Onderhoud
 Automatisering
 Bekabeling
 Begeleiding
 Cursussen
 Netwerk Beheer

KERKDIENSTEN

advertenties

Van de bank af!

STEK Oranje Fonds

P.J. de Groen KLOKKENMAKER

Reparatie aan alle soorten klokken. Billijke prijzen door rechtstreeks van atelier. Klokken worden gehaald en terug geplaatst.

070 - 511 4250
NARCISLAAN 28 WASSENAAR

Als Van Duijne het hangt, dan sluit 't

P.J. van Duijne

BADHUISSTRAAT 137-139 • 2584 HG SCHEVENINGEN • Tel. 070 - 3559558
WEBSITE: www.PJvanduyne.nl EMAIL: PJ_van_duyne@hotmail.com

Engelen & Spoor UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen
Verzorgen en hulp bij verzekeringen en depositos
Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorhgvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassaustraat 110, 's-Gravenhage
Tel. (070) 350 7000 (dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

JOHAN WASSENAAR

VOETBEDDEN OP-MAAT EN SCHONEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

Maison Kelder

Weissenbruchstraat 1 K - Den Haag
Arabislaan 56 - Den Haag
Kerkstraat 71 - Wassenaar
productie: JUNOSTRAAT 8 - DEN HAAG

070 - 324 68 44

De specialist in hazelnoottaart

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkgebouwen	Tijd	zondag 6 november	zondag 13 november	zondag 20 november Ω gedenken v gestorvenen	1e Advent 27 nov
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10u	mw H Merx oogstdnst HA	mw drs N van Dijk	Haagse Dominicus, onze leermeesters Schillebeeckx	ds WTV Verhoeven
Benoordenhout Archipel Willemspark	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89 Vredeskapel Malakkastraat 1	10u 10.30u	ds HTh Vollebregt	ds G Nagel	ds JC van Dongen HA Ω	ds C van Duinen
Bezuidenhout	ChristusTriumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10u	3/10 19½ dankdag ds B 6/10 ds Stiemer	ds PC Meijer	beide predikanten Ω	ds B Bootsma
Mariahoeve	Kruispunt Diamanthorst 187	10u	ds AR de Meij Mecima HA	dr MSF Kemp	ds de Meij Mecima HA Ω 19/11 19u vespers	ds HJ van Haarlem
Marlot	Pax Christikerk Vlamenburg 2	10u 12u	ds PJ Bakker HA open kerk	ds PJ Bakker open kerk	ds MJ Zandbergen open kerk	ds MJ Zandbergen open kerk
Stadsdeel Laak	Laakkapel Deimanstraat 7	10u	ds R van Essen Ω	ds RJA Hanenburg	ds R van Essen HA	mw ds M Hofma Alphen
Moerwijk / Morgenstond / Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luikenlaan 90	10u	ds R de Reuver	ds R de Reuver HA	dr R de Reuver Ω	ds R de Reuver
Transvaal / Valkenbos / Rustenburg	Valkenboskerk Zuiderparklaan 2	10u	ds K Buist	ds A Wicke	ds ME den Dulk Ω	ds KH Wigboldus
Regentessekwart.Z	Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30	10u	naar Bergkerk	ds ME den Dulk	19/11 19u: 3 predn Ω 20/11 10u ds G Nagel Delft	ds A Wicke
Vogelwijk Segbroek	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10u	ds A Wicke jeugdndst	ds R Steenstra	ds O Elseman	ds O Elseman
Statenkwartier-O Duinoord	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30u	ds IJ Akkerman S/T	ds Akkerman	ds IJ Akkerman S/T Ω	ds Akkerman
Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Noorderkerk Schuijstraat 9/11	10u 19u	ds D Sikkema Z'termere	ds RE Stiemer	ds JG Meynen Haarlem	mw LJ Ridderhof-Boon dr TH vd Hoeven cityndst
Morgenstond/Zuiderpark /Houtwijk	Thomaskerk Harmelenstraat 108	10u	ds EJ Bosch	dr HE Wevers	ds JA Tielkemeijer Ω	ds Tielkemeijer S/T Ω
Vruchtenbuurt	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10u	ds HJ van Haarlem	ds Y Schoonhoven S/T	ds AH van Oudenallen Ω	ds EJ Bosch
Loosduinen Waldeck Kijckduin	Abdijkerk Willem IIIstraat 40 Ontmoetingskerk Louis Davidsstraat 2 Bethelkerk Loosduinen Händellaan 50	10u 10u 10u	ds J Korf ds RJA Hanenburg ds NARIemersma	ds J Korf ds FB Fennema ds Riemersma	ds J Korf Ω ds MJT Burema Alphen/ R Ω ds HJ van Laren	ds J Korf S/T ds NL van Dorp 19u Taizéviering ds Riemersma
Bouwlust Vrederust	Shalom v/h Salvatorkerk Vrederustlaan 96	10u	ds NL van Dorp	ds IC Visser - Schroot S/T	ds JA van Kempen Ω	mw E van Bolhuis - Szabo
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstr. 173	10u 17u	ds J Maasland	ds AA Bosma Sassenheim ds Beuwwkes d/a/zee Ω	ds J Maasland Ω ds Maasland Terug in de tijd	ds J Maasland HA
Belgisch park Statenkwartier - W	Oude Kerk Keizerstraat 8 Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10u 17u30 10u	ds J Quist Dankstond ds JEW Nicolai Rt dienst voor jong & oud	ds FJ van Harten ds J Quist ds OTh Boonstra	ds Quist gezinsdienst ds JMD v d Berg Wezep ds HJ van Haarlem Ω	ds J Quist ev P Hazenoot Jeugdndst ds de Meij Mecima S/T
Duindorp	Prinses Julianakerk Tesselsstraat 6	10u 17u30	ds FJ van Harten dankstond ds J Maasland	ds AS Rienstra ds FJ van Harten	ds FJ van Harten Ω ds TJ Smink jeugdndst	ds v Harten gezinsdienst ds J Maasland
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10u	ds G van Herk Nootdorp	ds A Minnema	ds Minnema Ω S/T	ds A Minnema
Leidschenvveen	De Leidraad Harriet Freezerhof 28	10u	ds F de Vries Bouwstra	me LJ Ridderhof-Boon	ds ThJ Haitjema Ω	dhr M Boelen Rijsenhout

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627 (2 nov dankdag 14½ / 19½u)	10u 17u	6/11 ds Vogelaar Ω 17u ds BJ v d Graaf Asd Vastenhouid/Vogelaar s.t.	ds LJ Vogelaar ds Z de Graaf Katwijk/R	ds A Vastenhoud dr PJ Visser Asd	ds Vogelaar Voorb HA ds A Vastenhoud
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30u	ds KH van Klaveren Ω	prof dr EJ Cossee Rt	ds KH van Klaveren Ω	ds KJ Holzapffel Rt
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10u 10u30	ds MPCF Lanooy	ds MR Klokke oogstdnst HA Ω	ds Lanooy	cantate 10u30 Ω ds IJ Visser-Schroot
	Evang. Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	15u	X nr middagdienst Delft slotdienst Luth Gem	ds WTV Verhoeven	ds MMB van der Meij HA Ω	ds WTV Verhoeven
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30u	pasteur A van der Lingen Sainte Cène	pasteur GA Staal Rt	pasteur K Blei Hlm Ω	dr A van der Lingen
Overige kerken voor de hele stad	Deutsche Ev. Gemeinde Bleijenburg 5	10.30u	Pf E Benz-Wenzlaff	Pf r n B Wenzlaff	Pf E Benz-Wenzlaff	Pf r n B Wenzlaff
	Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8	10.30u	ds Hasselbach-Jongsma	ds L Penner	ds Penner Ω	ds JF Goud
	Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek	11u	(2/11 20u groot beraad)	Voor wie ons voorgingen Ω	X	Advent
	Evang. Broedergemeente Herrnhutters Chasséstraat 1	10u 11u	br EJ Stam	zr Chr Welschen	zr Chr Welschen	zr Welschen zangdienst 19u30 candlelightviering
	Ned. Indonesische k. G.KIN Thomaskerk den Haag of Nieuwe kerk Rijswijk	12.30u 14u	ds BJ Pakpahan	ds J Linandi	ds A de Jong Ω	ds S Tjahjadi
	Remonstrante kerk Ln v Meerdervoort hg 955	10.30u	ds RF hilipp	ds JF Goud	ds M Slootmans Ω	ds RF Philipp
	Vrije Evangelische Gem. Zoutkeetsingel 112	10u	ds W Verdonk	mw J Doornebal	ds W Verdonk	pastor AG Tulling
Ziekenhuizen	Bronovo ziekenhuis Bronovolaan 5	10u	ds JW Steenberg	pastor JC Koeleman	ds E Hulsman	ds JW Steenberg
	Haga ziekenhuis Leijweg 275	10u	pastor JW Hoefman	ds SMA Wevers-vdFeltz	ds E Baars	pater JB Beijk
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10u	pastor A de Grujter Ω	pastor M Hoogen- doorn Ω	pastor A de Grujter Ω	ds IJ Visser Ω
	MCH Sint Antoniusshove B. Banningln 1 Ldsch' dam	10.30u	pastor AG Wessel	ds IJ Visser	pastor Wessek	pastor M Hoogendoorn
Parnassia	Franciscuskerk Monsterseweg 93	10.30u	ds MH Kroes Ω	pastor H Delemarre	pastor JA Smit	pastor CLM van Straten
	Clarakapel Rozenbottelstraat 14	10.30u	pastor H Delemarre	pastor C van Straten Ω	pastor H Delemarre Ω	ds MT Minnema
diens met doventolk	Koningkerk B. Ingenhoeslaan 4 Vbg	10.00u	dovencpastor ds Kievit > Hoeksteen Benthuizen	ds Kievit in Hofkerk Cort vdLindenstr 1 Delft	ds van der Meij in Koningkerk Voorburg	ds Kievit in Dorpskrk a/d sluis Leidschendam

Symbolen: Ω = dienst van gedachtenis Ω met cantorij, muziek etc. X = geen dienst □ = zie www.kerkindenhaag.nl * geen opgave ontvangen

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church Arij van der Spuiweg 1 8.30 h & 11h holy communion, 9.30 h All Age Worship 18.30 h evening service, Praise & Café 4th sunday: 17h choral evensong	American Prot. Church Esth. de Boer v. Rijkln 1 9h quiet traditional worship, 10 h Praise! 11.30h traditional service with choir	Oud-Katholieke kerk Juffrouw Iddastraat 7 elke zo 10u eucharistieviering 6/11 16u bijeenkomst ivm allerzielen Ω Ω 13/11 16u vespers elke wo 12u45 viering zolderkapel	Het Apostolisch genootschap Loevesteinlaan 170 9u30 samenkomst	Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10 u samenkomst	Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 10.30 u stille samenkomst	Leger des Heils Prinsgracht 57 10 u samenkomst
--	---	--	---	---	---	--

Rooms-katholieke kerken, Nederlandse weekendvieringen, zie verder www.vliethaghe.nl

Centrum, Parkstraat 65a, H. Jacobus de Meerdere, za 12.45, zo 9 u NL, 10.15 u Lat., 12 u NL	Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19, zo 9.45 u.	Benoordenhout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11.00 u	Bezuidenhout, OLV van Goede Raad, za 17.30 u.	Marlot, Bloklandplein 15, Onbevlekt Hart van Maria, zo 9.30 u.	Zeeheldenkwartier, Elandstraat 194, OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11 u.	Rijswijk Sir Winston Churchillln 372 H. Benedictus & Bernadette za 19 u, zo 9.30 u.
Regentessekwartier, Beeklaan 188, H. Agnes, zo 10 u.	Valkenboskwartier, Kamperfoeliestraat 279, H. Familie, zo 10.30 u. vr 10 u.	Loosduinen, Aaltje Hoofdstraat 4, OLV Hemelvaart, za 10 u, 2e za 13 u.	Waldeck/Kijckduin, Aaltje Noordewierstraat 4, H. Pastoor van Ars, zo 10.30 u.	Leyenburg, Leyweg 930, H. Antonius & Lodewijk, zo 10 u, 3e za 13 u.	Scheveningen, Scheveningsweg 233, H. Antonius Abt, za 17u, zo 10.30 u.	Rijswijk, van Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19 u, zo 11 u.

Doordeweekse diensten:
■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering
■ Kloosterkerk elke wo 19.30 u vesperviering

■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45-13 u middaggebed
■ Zorgvlietkerk, Prins Mauritslaan 10, elke vr 20 u Taizé avondgebed
■ Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30 elke ma 19.00 u avondgebed

Samenstelling: Kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage. Opgave en wijzigingen: hagepreken@casema.nl. Telefoon (070) 385 87 07. Adres: Diamanthorst 187, 2592 GD 's-Gravenhage. Tehuizen publiceren intern eigen diensten, zie ook op internet: www.kerkindenhaag.nl

VOOR ADRESSEN VAN KERKEN ZIE PAGINA 6.

Aankondigingen voor decembervoor 7 november aanmelden via de website: www.kerkindenhaag.nl.

Meer agenda op de site www.kerkindenhaag.nl.

Atheïsme

Is religie 'bron van alle kwaad', zoals de 'New Atheists' stellen? Wat zijn de effecten van atheïsme op de huidige tijdsgeest? Broeder Benedict Joseph of the Cross en pater Thomas gaan hierover het gesprek aan. Info www.stjan.org.
Di 1, 8, 15 en 22 nov. 19.30 u ■ Johanneszaal, Oude Molstraat 37

Economie en de ander

Door oog te hebben voor de belangen van de ander wordt niet alleen die ander, maar ook jijzelf gelukkiger. Dat zegt de Nederlandse econoom Leo Andringa, oud regiodirecteur van De Nederlandse Bank. Maar is daarop een economie te bouwen? Een lezing.
Vrij 4 nov. 14 u ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45 ■ Entree € 4,-

Ernest van der Kwast

Literaire middag met tekstschrijver Ernest van der Kwast. (Voorbespreking: 31 okt. 20 u)
Za 5 nov. 16 u ■ Christus Triumfatorkerk

Leger des Heils

Concert van brassband en zangkoor van het Leger des Heils Haaglanden.
Za 5 nov. 19 u ■ Leger des Heils ■ Prinsegracht 57 ■ Toegang €6,-

Joodse mystiek

Hoeksteenlezing door semitische talenkenners J.H. Laenen, over joodse mystiek.
Zo 6 nov. 10.30 u ■ Hoeksteen ■ Rozenboomlaan 119 ■ Voorburg

Ontstaan kustlijn

Open huis, met Remy Laane over de vorming van de Nederlands kustlijn, vierhandig pianospel, vesper en maaltijd.
Zo 6 nov. 14.30 u ■ Kloosterkerk ■ Entree € 4,-

Vrouwen in Kenia

Lydia Chemei, studente van St. Paul's University in Limuru, Kenia, en dit jaar theologiëstudent in Kampen, vertelt

over de positie van vrouwen in kerk en samenleving in Kenia.

Ma 7 nov. 19.30 u ■ Institute of Social Studies ■ Kortenaerkade 12

Jonge mensen

Gespreksgroep over levensvragen voor jonge mensen tussen 18 en 30 jaar onder leiding van ds. Jacob Korf.

Woe 9 nov. 20 u ■ Bosbeskapel

Theresa van Avila

John Batist vertelt over de Spaanse mystica en kloosterhervormster Theresa van Avila (1515-1582).

Do 10 nov. 20 u ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45 ■ Aanmelden tot 8 nov. ■ Toegang € 5,-

Gouden koets

Avond van De Christenvrouw. De heer C. Hofman geeft een diapresentatie over 'Op de bok van de Gouden koets'.

Do 10 nov. 10 u ■ Marcuserkerk

Thora, Evangelie en Koran

Lezing door pastor Jan Eijken over het boek *Thora, Evangelie en Koran - 3 boeken, 2 steden, 1 verhaal* van Anton Wessels.

Do 10 nov. 20 u ■ H. Anthonius Abt ker ■ Toegang vrij, collecte

Serie Tien Geboden

Serie lezingen over de tien woorden, door dr. Marcel Kemp, aan de hand van het gelijknamige boek van Marc-Alain Ouaknin, rabbijn en filosoof. **Do 10 nov.**: Ik ben de Eeuwige - Je zult geen andere goden hebben buiten mij.

20 u ■ Houtrustkerk

Bazaar

Rommelmkt en rad van avontuur, grabbelton, hapjes, drankjes, erwtensoep, haringtent.

Za 12 nov. 10-16 u ■ Christus Triumfatorkerk

Gemeentestichting

Symposium over gemeentestichting, georganiseerd door 'Den Haag in Beweging voor Jezus Christus'. Info www.denhaag-inbeweging.nl

Za 12 nov. 10.15 u ■ Ichthuskerk ■ Duinkerkestraat 11

Afternoon Tea Concert

Concert o.l.v. John Bakker met solisten van de American Protestant Church en samenhang.

Za 12 nov. 16 u ■ The American Protestant Church of The Hague ■ Toegang vrij

Boeddhistische monnik

Film van de Zuid-Koreaan Kim Ki-duk over een boeddhistische monnik en zijn

Zelf de Matthäus Passion zingen

De Koninklijke Zangvereniging Excelsior voert 24 maart 2012 de Matthäus Passion van J.S. Bach uit. Half november beginnen de repetities. Projectleden zijn van harte welkom. Excelsior repeteert op woensdagavond in de Bosbeskapel.
Info: www.kzvexcelsior.nl.

leermeester: *Spring, Summer, Fall, Winter, Spring*. Daarna borrel.

Za 12 nov. 16 u ■ Uytendogaertcentrum ■ Laan van Meerdervoort 955 ■ Toegang €5,-

Helden en sjiemelen

De talmoeidist Leo Mock zoekt in de Tenach naar verhalen over helden en antihelden, ofwel sjiemelen. Uitgangspunt is dat je die verhalen niet letterlijk moet lezen.

Ma 14 nov. 19.30 u ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45 ■ Aanmelden tot 12 nov. ■ entree € 7,-

Ziekenhuispredikant

Middag met Wilna Steenbergen, geestelijk verzorger in het Bronovo ziekenhuis. Zij vertelt over haar werk.

Woe 16 nov. 14.30 u ■ Maranathakerk

Islam en christendom

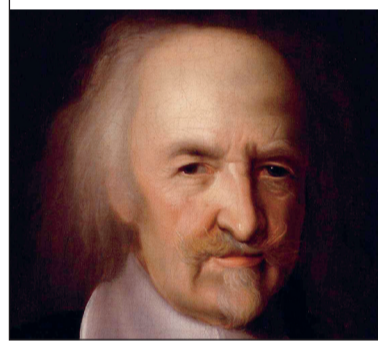
Piet Reesink, islamkenner, gaat in op de verschillen en overeenkomsten tussen islam en christendom.

Aanmelden: tel. 354 17 42.
Woe 16 nov. 20 u ■ H. Anthonius Abt ker

Thomas Hobbes

Wijsgerige kring, ditmaal over de filosoof Thomas Hobbes. Tot op heden wordt zijn werk *Leviathan* over politiek en samenleving geciteerd. Van hem stamt de gedachte dat de mens voor de mens een wolf is.

Do 24 nov. 20 u ■ Houtrustkerk

Film Genesis

Kijken naar en praten over de film *Genesis*. Een Afrikaanse verteller doet het ontstaan van de wereld uit de doeken. Met mooie natuurbeelden.

Aanmelden: tel. 354 17 42.
Do 17 nov. 13.30 u ■ H. Anthonius Abtkerk

Najaarsverkoop

Verkoop van tweedehands boeken, cd's, bric-à-brac, schoenen, tassen, kleding, speelgoed en linnengoed. Verder koffie, thee en koek.

Za 19 nov. 10-14 u ■ Kloosterkerk

Orgelconcert

Organist Aarnoud de Groen bespeelt het Vierdagorgel. Via een videoscherm zijn zijn verrichtingen te volgen.

Za 19 nov. 20 u ■ Bethlehemkerk

Terug-in-de-tijdienst

Een uur lang liederen van vroeger zingen: Joh. de Heer, de oude berijming. Met meditatie.

Zo 20 nov. 17 u ■ Bethelkerk ■ Jurriaan de Kokstraat 175

Inside Job

Documentaire *Inside Job* van regisseur Charles Ferguson over de 'graai-cultuur en het machtsmisbruik in de bankwereld'.

Ma 21 nov. 19.30 u ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45 ■ Entree: €5,-

Zingen voor Israël

Koor- en samenhangavond van Christen voor Israël.

Woe 23 nov. 20 u ■ Bethelkerk ■ Jurriaan de Kokstraat 175

Het kwaad

Prof. dr. Andries F. Sanders over: waarom treft het kwaad goede mensen?

Do 24 nov. 20 u ■ Christus Triumfatorkerk

Heilig land

Avond over de 'vergeten christenen in

het Heilige land'. Sprekers: Joris van Voorst tot Voorst en Peter van Hoof van Kerk in Nood.

Do 24 nov. 20 u ■ Parkstraatkerk ■ ingang, Willemstraat 60A ■ vrijwillige bijdrage

Koorconcert

Jubileum- en adventsconcert van het Ontmoetingskerkkoor.

Vrij 25 nov. 20 u ■ Ontmoetingskerk ■ Toegang € 15,-

Kerstbazaar

Kerstmarkt met boeken, gebak, kerstkransen, kaarsenmaken etc.

Za 26 nov. 10 u ■ Deutsche Evangelische Gemeinde

Badkapelconcert

Concert met Bert Mooiman (orgel) en René Swankhuizen (doedelzak).

Za 26 nov. 16 u ■ Nieuwe Badkapel ■ Entree: € 15,- incl. drankje

Sint Jan op zondag

Maaltijd waarbij ieder iets meeneemt, bijbelstudie en vesper. Opgave via www.stjan.org.

Zo 27 nov. 12.30 u ■ Johanneszaal ■ Oude Molstraat 37

Krim Kamerkoor

Het Krim Kamerkoor uit Oekraïne zingt Russisch orthodoxe kerkmuziek en Russische en Oekraïense volksmuziek.

Di 29 nov. 20 u ■ Christus Triumfatorkerk ■ Toegang gratis, collecte

INGEZONDEN

Hoofd Maria

Ik wil u graag complimenteren met de (constante) kwaliteit van uw blad. Ik vind het altijd weer boeiend om te lezen: mooie vormgeving, zeer leesbaar, uitdagend soms, maatschappelijk betrokken, informatief, met soms ook verrassende informatie. Prettig, dat het sinds enige tijd ook in de bibliotheek van Rijswijk verkrijgbaar is. Vaak fiets ik langs de voormalige Fatimakkerk, en het was me wel opgevallen dat aan het uiterlijk van de kerk iets veranderd is. Dat het hoofd van Maria moest wijken voor dat van Jezus had ik nog niet gezien. Leuk, dat u erop attendeerde. Als ik er de volgende keer langs kom, zal ik zeker van mijn fiets afstappen om het eens goed te bekijken!

ARIS VALKENBURG, RIJSWIJK

The Exceptionals stoppen

Afscheidsconcert Vocal Group The Exceptionals.

Vrijdag 4 november 20 uur in de remonstrante kerk. Toegang € 5,-.

Proeflessen Theologie Voor Geïnteresseerden

Theologie Voor Geïnteresseerden is een driejarige cursus waarin meer dan twintig gespecialiseerde vakdocenten alle belangrijke theologische vakken geven. Een specifieke vooropleiding is niet nodig, wel interesse voor diversiteit en ontwikkelingen in de hedendaagse theologie. Organisatie: Protestante Kerk.

In januari 2012 start een nieuw 1e jaar. Bij voldoende deelname zijn er lessen op woensdagavonden of op donderdagmiddagen. Kosten: € 215,- per jaar, plus € 30,- inschrijfgeld. Plaats: Wijkcentrum Eltheto, Azaleastraat 2.

Op zaterdag 12 november 10-13 uur worden in de Laakkapel, Deimanstraat 7, proeflessen gegeven. De vakken Oude Testament, dogmatiek en wereldgodsdiensten staan dan op het programma en er wordt in meer informatie over de cursus gegeven.

Opgave: tel. 365 25 84, e-mail yburch@ziggo.nl.

Herdenking eerste liturgische dienst in hervormde kerk

AGENDA In de Kloosterkerk wordt zondag 13 november herdacht dat honderd jaar geleden in de Nederlandse Hervormde Kerk bij wijze van experiment de eerste 'liturgische dienst' werd gehouden. Dat gebeurde in Den Haag, toevallig ook in de Kloosterkerk, toentertijd een gewone hervormde kerk.

INITIATIEFNEEMER WAS J.H. GERRETSEN, Haags predikant en voorloper van wat later de 'liturgische beweging' zou worden, met de Groningse hoogleraar Gerardus van der Leeuw als boegbeeld. Deze beweging wilde een evenwichtiger liturgie, waarin naast de voorganger de gemeente actiever zou participeren, ook met 'responsies' en gezongen gebeden. Daarmee zou de preek, traditioneel hoogtepunt in protestantse kerkdiensten, gezelschap krijgen van andere tot de ver-

beelding sprekende onderdelen. Verder zou in liturgische diensten voortaan de eenheid van geloof en leven van alledag worden benadrukt.

De experimentele diensten werden voortgezet in de Grote Kerk, totdat in 1920 de Duinoordkerk (Statenkwartier) in gebruik werd genomen, een speciaal ten behoeve van de liturgische beweging ontworpen gebouw. Nadat de Duinoordkerk in de Tweede Wereldoorlog was afgebroken, verhuisde de Duinoordgemeente naar de Kloosterkerk. Daarmee werd dit gebouw opnieuw een liturgische broedplaats, waar per decennium verschillende accenten zouden worden gelegd.

ZONDAG 13 NOVEMBER, KLOOSTERKERK, 16.30 UUR. LEZING, DRANKJE, 'LITURGISCHE' VESPER.

Redactie: Henk Baars, Rob van Essen, Jonathan van der Geer, Hens Haeck, Margriet Klokke, Anneke Leewis-Bickes, Paul Schott, Claartje Vinkesteijn, Marijke Witteman.

Overige medewerkers: Rogier Chang (fotografie), Sharda Dihal en Jaap van den Berg (rubriek kerkdiensten), Lemuel (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving), Hanneke Gelderblom (column).

ADVERTENTIES: WWW.KERKINDENHAAG.NL. E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL. TEL. KANTOORUREN: (070) 385 87 07.

Los postabonnement: € 17,50 per kalenderjaar (10 nummers). Opgave: pgdh@xs4all.nl of 385 87 07. Rek.nr. 777 49 10 t.n.v. Kerk in Den Haag.

Monuta

ik weet hoe ze begraven wil worden
maar hoe regel ik dat?

Met één telefoontje nemen we al uw zorgen uit handen. Bij ons staan uw persoonlijke wensen centraal.

Bij Monuta in Den Haag denken we graag met u mee.
bel 070 - 306 54 54
Monuta 't Statenhuys
Statenlaan 78, Den Haag
bel 070 - 360 39 05
Monuta Innamee
Laan van Elk en Duinen 38, Den Haag
www.monuta.nl

ALLES KUNNERS EN ALLES DOENERS

Crème de la Crème MEUBELSTOFFERING

WONINGINRICHTING MEUBELSTOFFERING

Stofferen van bankstellen, fauteuils, stoelen, enz.
Vervangen van singels, veren en schuimpolyether
Bank, boot, caravan
Biezen- rieten stoelen
Restauratie kasten, kabinetten, tafels

LEERREPARATIE

35 jaar ervaring
Hal en brengen gratis
Open: ma. 10.00 - 16.00 u.
do. 12.00 - 20.00 u.
Overige dagen: op afspraak (ook 's-avonds)

Van Zuylen van Nijveltstraat 1c,
Wassenaar 070-517 88 94
(b.g.g. 06-45 31 20 18)

Wij komen graag bij u thuis voor een gratis advies en prijsopgave

Theodore Dalrymple in De Boskant

Pleiter voor 'ouderwetse' ijver en zelfbeheersing

Theodore Dalrymple, de bekende Britse conservatieve cultuurcriticus, komt deze maand in Den Haag.

DALRYMPLE (SCHRIJVERSPEUDONIEM voor Anthony Daniels) was arts-psychiater in Birmingham in een gevangenis en een ziekenhuis. De ervaringen met zijn patiënten, veelal afkomstig uit achterstandswijken, leverden hem de stof voor zijn bekendste boeken en artikelen. Dalrymple is een cultureel-conservatieve criticus van het links-liberale gedachtegoed en van utopisch denken. Zijn ironische en soms sarcastische kritiek op gangbare opvattingen in welzijnslaan en binnen de meeste politieke partijen is zo basaal, dat weinigen vat krijgen op deze man. Sinds enkele jaren maakt hij furore in Europa. Enkele titels van zijn boeken zijn: *Beschaving, of wat er van over is* en *Leven aan de onderkant*. Hij uit kritiek op de cultuur van de onmiddellijke behoeftebevrediging en op gemakzuchtig cultuurrelativisme. Volgens hem is beschaving niet vanzelfsprekend, maar moet die continu worden verdedigd.

Agressieve jeugdcultuur

De oorzaak van veel hedendaagse misère in westerse landen – criminaliteit, huiselijk geweld, drugsgebruik, agres-

Theodore Dalrymple.

sieve jeugdcultuur, hooliganisme, gebroken gezinnen enzovoort – is volgens hem het nihilistische, decadente en zelfdestructieve gedrag van mensen die niet weten hoe ze moeten leven. Zowel het vergoelijken van dit gedrag als de medicalisering van de eruit voortvloeiende problemen noemt hij een vorm van onverschilligheid.

Armoede op zich kan volgens Dalrymple geen verklaring zijn voor agressief, crimineel en zelfdestructief gedrag. In een Afrikaanse sloppenwijk kun je in de armoedigste omstandigheden waardigheid en persoonlijke beschaving aantreffen die in een gemiddelde Engelse stadswijk – oneindig welvarender – ontbreken.

Nederigheid

Vrijheid en zelfontplooiing worden volgens hem ten onrechte als zelfstan-

dige waarden voorgesteld. Dit idee heeft vooral voor de onderklasse desastreuze gevolgen gehad. Als voorbeeld noemt Dalrymple onder andere vrije seks, dat in de hogere maatschappelijke regionen tot een beperkte ontwrichting leidde. In de lagere klassen waren de gevolgen veel ernstiger: gebroken en vaderloze gezinnen, drugs- en alcoholproblemen, seksuele jaloezie, huiselijk geweld enzovoort.

De teloorgang van persoonlijke beschavingsidealen, zoals distantie, ijver, nederigheid, ironie en zelfbeheersing,

Armoede hoeft niet vanzelf tot crimineel gedrag te leiden

noemt hij een ramp voor het persoonlijke en maatschappelijke leven.

De oorzaak van onze 'culturele armoede' moet volgens hem de intellectuelen worden aangerekend. Zij hebben sinds de Verlichting gaandeweg de fundamenten van de beschaving aangetast en zij kijken nu, op politiek-correcte wijze, weg van de problemen die dat heeft veroorzaakt.

VRIJDAG 11 NOVEMBER, 20 UUR. DE BOSKANT.

Dodenmuziek zonder God

'Dit requiem eindigt in het niets'

INTERVIEW Er gaan veel mensen dood die niet in God geloven. Voor hen is geen speciale muziek gecomponeerd. Vanaf half november komt daar verandering in. De muziek is geschreven door een voormalig priester.

HALF NOVEMBER IS IN DE TERESIA van Avilakerk de wereldpremière van Schweigsamer Tod, een humanistisch requiem van de hand van componist Joop Voorn. Maarten Michielsen is de bedenker en de dirigent.

Een humanistisch requiem?

'Dit is een compleet nieuw genre. Bij de term requiem ging het tot nu toe altijd over de tekst van de dodenmis volgens de katholieke ritus. Deze tekst gaat uit van het bestaan van God. Maar er gaan ook veel mensen dood die niet in God geloven. Daar is geen muziek voor. Het idee voor een requiem zonder God zong al een tijd rond in mijn hoofd.'

Wie schreef de muziek?

'Ik vroeg het aan Joop Voorn, een zeer kundig componist die mooie noten schrijft. Hij was de meest aangewezen man. Vroeger was hij priester, hij ronde theologie, filosofie en muziekstudie af. Hij weet de betekenislagen van de tekst om te zetten in de sfeer van de noten, op bijna Monteverdiaanse wijze. Je kunt niet meer onderscheiden wat er belangrijker is, muziek of tekst.'

Wie schreef de tekst?

'Het zijn teksten van Duitse dichters als

Rilke, Hölderlin en Hesse, maar ook van Rumi (13e eeuw) en een Egyptisch Dodegebed van ver voor onze jaartelling. De keuze voor Duits is prozaïsch: het is een fijne taal om in te zingen en het Duitse taalgebied biedt een ruime keuze aan dichters van hoog niveau.'

Biedt dit requiem troost?

'Een requiem met God begint met de vraag om eeuwige rust, aan het einde is die rust er ook: het hiernamaals. Hoe moet dat wanneer je niet in God geloof en zonder de troost van een hiernamaals? Voorn koos een goede lijn voor zijn stuk: het leven. Wij zijn niet op aarde om in het hiernamaals te komen. Wij zijn er om hier het beste van te maken. Uiteindelijk eindigt dit requiem in het niets.'

Hoe lopen de repetities?

'Goed. Mijn koor (Cappella Gabrieli) was meteen al enthousiast. Gaandeweg gaan ze het steeds leuker vinden. Dat betekent dat het een goed stuk is. Moeilijk is het ook. Joop Voorn heeft een bijzondere harmonische taal, die overigens zeer goed te beluisteren is. Naast de wereldpremière van Schweigsamer Tod zingen we ook het bekende Requiem van Fauré en drie motetten van Brahms.'

KEES POSTHUMUS

DONDERDAG 17 NOVEMBER 20.15 UUR. TERESIA VAN AVILAKERK, WESTEINDE 12A. KAARTEN VIA CAPPELLAGABRIELI. NL (€ 20) OF AAN DE KERK (€ 25).

Hoofdpersoon Hotel Rwanda in De Boskant

In november komt hoofdpersoon Paul Rusesabagina uit de film *Hotel Rwanda* naar Den Haag.

Rusesabagina was hotelmanager in Rwanda en gaf meer dan duizend Tutsi-vluchtelingen onderdak tijdens de genocidecampagne van de Hutu-milities. De film *Hotel Rwanda* toont een milde man die overeind bleef te midden van alle extremisme. De film is 31 oktober 19.30 uur te zien in De Boskant. Rusesabagina bezoekt op 7 en 8 november overdag enkele Haagse middelbare scholen. Maandagavond 7 november om 20 uur houdt hij een lezing in De Boskant. Inschrijven tot 5 november. Toegang € 10,-.

Rabbin Tzvi Marx over vergeving en verzoening

Tzvi Marx is een modern-orthodoxe rabbijn die op originele wijze de dialoog voert tussen joden en christenen. Hij is een veelgevraagd spreker op congressen en andere bijeenkomsten waar aanwezigen van christelijke huize zich willen laven aan de wijsheden uit torah en talmoed. Ook de begrippen 'verharding, vergelding, vergeving en verzoening' – het najaarsthema van de Maranathakerk – kan Marx bij uitstek op joodse wijze uitleggen. Voor hem heeft 'verzoening' alles met de toekomst te maken. De joodse traditie geeft hem de kracht zich te blijven inzetten voor een betere wereld.

WOENSDAG 23 NOVEMBER, 20 UUR. MARANATHAKERK.

GELDERBLOM

WORDT RITUEEL SLACHTEN DEFINITIEF VERBODEN?

DE PARTIJ VOOR DE DIEREN HEEFT onlangs, zo lijkt het althans, een punt gescoord.

De Tweede Kamer heeft haar initiatiefwet, die het onverdoofd slachten van dieren verbiedt, aangenomen. Maar hoe zal het ontwerp het op 13 december in de Eerste Kamer vergaan?

Hoewel de Tweede Kamer zei de mogelijkheid tot het belijden van een godsdienst belangrijk te vinden, heeft morele verontwaardiging over onverdoofd slachten de boventoon gevoerd. De meerderheid onderschreef de stelling dat ritueel slachten veel pijnlijker zou zijn dan de slacht waarbij verdoving wordt toegepast, waardoor derhalve een beroep op godsdienstvrijheid niet langer kan gelden. Dierenwelzijn weegt zwaarder dan godsdienstvrijheid.

Het bewijs voor de stelling dat ritueel slachten pijnlijker is dan bij de gangbare methode, is voor-

namelijk gebaseerd op een rapport van de Universiteit Wageningen. Inmiddels hebben twee neurologen, dr. Boerman en prof. Weinstein, met dit rapport de vloer aangeveegd.

Slechts één citaat: 'Dat het met een pistool een pin schieten in de schedel van een rund door de onderzoeken wordt vergeleken met medische anesthesie is voor ons neurologen te zot voor woorden.'

Met mij hebben velen zich geërgerd aan het taalgebruik.

'Verdoven' heet het, terwijl die beesten met een pistool een pin in hun hersenpan geschoten krijgen. De publieke opinie is vrij makkelijk mee te krijgen door met de woorden verdoven te suggereren dat het dier een injectie of een mondkapje krijgt. In werkelijkheid worden per jaar 500 miljoen dieren, na in een veewagen te zijn gepropt richting slachthuis, weinig zachtzinnig richting slacht gedreven. Bekend is dat veel dieren met

hun sterk ontwikkeld reukorgaan de naderende slacht voelen aankomen. De minutenlange stress die dit vóór de slacht oplevert speelt kennelijk bij de populistische van de PVV en de fundi's van de Partij voor de Dieren nauwelijks een rol. Voor orthodoxe joden worden per jaar 3.000 koeien, kalveren en schapen ritueel geslacht. Voor hen geldt het voorschrift dat alleen vlees gegeten kan worden van die dieren die voor de slacht absoluut gezond bevonden zijn. Een dier dat verdoofd wordt, voldoet niet aan die eis en kan dus niet gegeten worden.

Er is nog een argument tegen het wetsontwerp. In zowel het EVRM – het Europees verdrag van de rechten van de mens – als het EU-grondrechtverdrag staat duidelijk dat minderheden recht hebben op (EVRM, art. 18) het 'kunnen onderhouden van geboden en voorschriften'. Volgens art. 10 van het EU-verdrag omvat dit recht tevens de

'praktische toepassing en de inachtneming van geboden en voorschriften'. De initiatiefwet staat derhalve op gespannen voet met deze ook in Nederland geldende verdragen.

Het zou mij verbazen wanneer bij de behandeling in de Eerste Kamer deze staatsrechtelijke gronden niet veel nadrukkelijker aan de orde komen. Daarmee krijgt het debat een wending die dit beladen onderwerp verdient.

Je kunt in wetten vastleggen dat minderheden rechten hebben, maar in teveel landen is dat slechts een papieren werkelijkheid.

Een land bewijst een democratie te zijn wanneer minderheden deze rechten ook in de praktijk kunnen uitoefenen. Die democratie wordt aangetaast wanneer populisme en fundamentalisme erin slagen met valse suggesties de mening van de meerderheid te laten prevaleren.

HANNEKE GELDERBLOM-LANKHOUT